Peil.onderwijs: Taal en rekenen

Inspectie van het Onderwijs
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

2015 - 2016

Peil.onderwijs: Taal en rekenen aan het einde van de basisschool

2015 - 2016

Inhoudsopgave

Voorwoord 4

Samenvatting 7

1. Inleiding 9

1.1 Eindtoetsen 9

1.2 Referentieniveaus en ambitie 9

2. Wat kennen en kunnen achtstegroepers in Nederland? 11

2.1 Prestaties lezen, taalverzorging en rekenen in 2015/2016 11

2.2 Welke opgaven beheersen achtstegroepers? 17

3. Prestatieverschillen tussen vergelijkbare scholen 23

4. Drie groepen opvallend scorende scholen 29

5. Conclusie en vervolg 33

Literatuurlijst 34

Voorwoord

Dit jaar brengen we, als onderdeel van Peil.onderwijs, voor de tweede keer de prestaties van leerlingen op taal- en rekenvaardigheid in kaart. Dat doen we om tijdig de dialoog te starten als die resultaten anders zijn dan de ambities die we voor deze inhoudsgebieden met elkaar hebben geformuleerd. Of juist om stil te staan bij de doelen die gerealiseerd zijn. Een aantal resultaten valt op.

We slagen er met elkaar in Nederland in om onze ambities te realiseren als het gaat om het minimale taal- en rekenniveau dat Nederlandse leerlingen moeten beheersen. Dat is iets om trots op te zijn en te bestendigen. Tegelijkertijd haalt slechts 44 procent van de groep 8-leerlingen in schooljaar 2015/2016 het streefniveau voor rekenen. Dat is aanzienlijk lager dan de beheersing van de streefniveaus bij lezen en taalverzorging en dan de ambitie van 65 procent die bij het opstellen van de referentieniveaus is gesteld.

Ook halen in 2015/2016 minder leerlingen het fundamentele niveau voor rekenen dan in 2014/2015: 13% van de Nederlandse leerlingen beheerst dit niveau niet. Ondanks het feit dat we hiermee nog altijd het gestelde ambitieniveau van 85% behalen, vind ik ook dit een aandachtspunt. Hoewel we in de jaarlijkse meting alleen een vergelijking kunnen maken tussen schooljaar 2014/2015 en schooljaar 2015/2016, wordt deze dalende trend bevestigd door internationaal onderzoek (TIMSS) naar de rekenvaardigheid in groep 6. Hierin is eveneens sprake van een daling van de rekenprestaties, en over een langere periode. Wat mij betreft zorgelijke signalen die vragen om nader onderzoek en om acties om het rekenonderwijs te verbeteren.

Wat verder opvalt, zijn de duidelijke verschillen in de prestaties tussen leerlingen van de verschillende categorieën hoogopgeleide ouders. Leerlingen van ouders die een universitaire masteropleiding hebben gevolgd, scoren bijvoorbeeld duidelijk beter dan leerlingen van ouders die een universitaire bacheloropleiding hebben gevolgd. Daarentegen verschillen de scores van leerlingen met ouders in de laagste opleidingscategorieën nauwelijks. Dit bevestigt een patroon dat de inspectie ook in onderzoek naar kansengelijkheid aantrof.

Of een leerling de referentieniveaus beheerst, hangt af van de school waar hij of zij op zit. We zien in het peilingsonderzoek dat scholen met een vergelijkbare leerlingpopulatie soms behoorlijk verschillen in de resultaten. In Nederland kennen we een grote verscheidenheid als het gaat om visie en onderwijsaanpak. De vrijheid die scholen op dat vlak hebben is een groot goed. Maar we moeten er wel voor blijven zorgen dat in deze veelkleurigheid de constante van goed en gedegen onderwijs geborgd wordt. Wat mij betreft kunnen we veel leren door naar scholen te kijken die goed scoren ongeacht de uitdaging waar zij voor staan als het gaat om leerlingpopulatie. We wilden hiertoe inspiratie bieden. Daarom hebben we vier portretten geschetst van scholen die hun bevlogenheid op een uitmuntende wijze hebben weten te vertalen in een gedegen onderwijsaanpak die de gewenste resultaten oplevert. In een separate bijlage bij deze publicatie zijn deze schoolportretten uitgebracht.

Peilingsonderzoeken hebben een belangrijke signaalfunctie. Betrouwbaarheid van de gevonden resultaten staat daarom in peilingsonderzoek voorop. In dat kader wil ik de aandacht vestigen op het volgende: er lijkt een verband tussen de resultaten en het type eindtoets.

Vanaf schooljaar 2014/2015 zijn basisscholen verplicht bij alle leerlingen in groep 8 een eindtoets af te nemen, waarbij er drie eindtoetsen zijn waar scholen voor kunnen kiezen: de Centrale Eindtoets, Route 8 en de IEP Eindtoets. De toetsen verschillen onderling in de resultaten met betrekking tot behaalde referentieniveaus. Er zijn vooralsnog geen procedures in gebruik om de onderlinge vergelijkbaarheid van de verschillende eindtoetsen te borgen. Hierdoor kunnen wij voor deze jaarlijkse meting van de taal- en rekenvaardigheid helaas niet over de verschillende eindtoetsen heen rapporteren. Daarom maken wij op dit moment alleen gebruik van de resultaten op de meest gebruikte toets, de Centrale Eindtoets.
In schooljaar 2016/2017 zijn er drie nieuwe eindtoetsen toegelaten en neemt het aantal deelnemers van de Centrale Eindtoets af. Dit zet de representativiteit van de onderzoeksgroep onder druk. In dat kader vragen wij ons af: blijft een jaarlijkse meting van taal en rekenen op basis van de eindtoets(en) mogelijk en zo ja hoe dan? We zullen hier snel antwoorden op moeten formuleren.

Al met al levert ook deze editie van Peil.onderwijs weer ruim voldoende stof tot reflectie en dialoog. Niet alleen voor ons als inspectie maar voor alle betrokken bij het Nederlandse taal- en rekenonderwijs; van scholen tot beleidsmakers en onderzoekers. Laten we met de resultaten aan de slag gaan!

Dr. Arnold Jonk
Plaatsvervangend inspecteur-generaal van het Onderwijs
April 2017

Samenvatting

Hoe goed is de taal- en rekenvaardigheid van Nederlandse leerlingen aan het einde van de basisschool? Jaarlijks peilt de Inspectie van het Onderwijs deze vaardigheden door de scores van leerlingen op de eindtoetsen te analyseren. In 2014/2015 en in 2015/2016 hebben we voor deze analyses gebruik gemaakt van de gegevens van de Centrale Eindtoets.

We zijn nagegaan wat de vaardigheid van leerlingen voor lezen, taalverzorging en rekenen is door in beeld te brengen in hoeverre zij de referentieniveaus behalen. Voor het einde van het basisonderwijs gaat het daarbij om (het fundamentele) niveau 1F en (het streef)niveau 1S/2F. Ook hebben we bekeken wat het beheersen van de referentieniveaus concreet betekent en welke verschillen er zijn tussen scholen in het percentage leerlingen dat de referentieniveaus haalt. Tot slot hebben we ingezoomd op de verschillen binnen drie groepen scholen: opvallend laag scorende scholen, opvallend hoog scorende scholen en scholen die erin slagen veel leerlingen op 1F te brengen, maar weinig leerlingen naar een hoger niveau.

Rekenvaardigheid blijft achter bij leesvaardigheid en vaardigheid in taalverzorging

Bij het opstellen van de referentieniveaus is de ambitie geformuleerd dat minimaal 85 procent van de leerlingen aan het einde van het basisonderwijs niveau 1F behaalt en minimaal 65 procent niveau 1S/2F. In 2015/2016 beheersen vrijwel alle leerlingen niveau 1F voor lezen en taalverzorging (respectievelijk 99% en 96%). Voor deze inhoudsgebieden wordt het ambitieniveau van 85 procent dus (ruimschoots) bereikt. Ook voor rekenen wordt het ambitieniveau van 85 procent bereikt, al beheersen daar minder leerlingen 1F (87%) dan bij lezen en taalverzorging. Kijken we hoeveel leerlingen het streefniveau (1S/2F) beheersen, dan zien we dat alleen bij lezen de ambitie van minimaal 65 procent wordt gehaald: 77 procent van de leerlingen beheerst het streefniveau. Voor taalverzorging en rekenen beheersen veel minder leerlingen dit niveau, respectievelijk 57 en slechts 44 procent. De verschillen tussen 2014/2015 en 2015/2016 zijn over het algemeen klein. Voor taalverzorging beheersen dit jaar iets meer leerlingen de niveaus 1F en 2F. Voor rekenen beheersen in 2015/2016 juist minder leerlingen de referentieniveaus. Deze uitkomsten vragen om nader onderzoek en een impuls voor het Nederlandse rekenonderwijs.

Jongens rekenen beter dan meisjes

In Nederland rekenen meisjes gemiddeld minder goed dan jongens. Dit is niet alleen in 2015/2016 het geval; ook in eerdere jaren zagen we dit al. Opvallend is echter dat uit internationaal onderzoek blijkt dat er veel landen zijn waar meisjes bij rekenen even goed presteren als jongens of zelfs beter (respectievelijk geldt dit voor 23 van de 49 en 8 van de 49 landen).

Zittenblijvers beheersen de referentieniveaus minder vaak

Zittenblijvers halen gemiddeld een lagere score voor lezen, taalverzorging en rekenen dan leerlingen die hun schoolloopbaan in een regulier tempo of versneld doorlopen. Zittenblijven helpt dus niet om op

een gelijk niveau te komen met reguliere leerlingen. Deze bevinding komt overeen met de resultaten van diverse andere onderzoeken.

Weinig prestatieverschillen in de laagste zes opleidingscategorieën

Leerlingen met laagopgeleide ouders halen gemiddeld een lagere score voor lezen, taalverzorging en rekenen dan leerlingen met hoogopgeleide ouders. Opvallend is echter dat de scores van leerlingen met ouders in de laagste zes opleidingscategorieën (t/m mbo-2) nauwelijks verschillen. Andersom zijn er wel duidelijke prestatieverschillen tussen leerlingen van de verschillende categorieën hoogopgeleide ouders (bijv. tussen leerlingen van ouders die een universitaire bacheloropleiding hebben afgerond en leerlingen van ouders die een masteropleiding hebben afgerond). In schooljaar 2016/2017 gaan we na of we deze zelfde verschillen terugzien.

Niveau taalverzorging minder afhankelijk van opleidingsniveau ouders

Scholen met veel leerlingen van laagopgeleide ouders hebben over het algemeen meer moeite hun leerlingen de referentieniveaus te laten halen dan andere scholen. Dit geldt minder voor taalverzorging. Ook bij taalverzorging verschillen de prestaties tussen scholen, maar taalverzorging lijkt een meer 'technische' vaardigheid die onafhankelijk van de sociale achtergrond van de leerlingen aan te leren is.

Succesfactoren op vier goed scorende scholen met veel gewichtenleerlingen

In hoeverre leerlingen de referentieniveaus beheersen, hangt vooral af van leerlingkenmerken als aanleg en motivatie. Toch zijn er ook grote verschillen tussen scholen met een vergelijkbare leerlingpopulatie: ongeacht de samenstelling van de leerlingpopulatie hebben leerlingen op de ene school meer kans om de referentieniveaus te behalen dan op de andere school. Ook vorig jaar constateerden we dit al. Daarom hebben we in schooljaar 2015/2016 een verdiepend onderzoek gedaan op een viertal scholen met veel leerlingen van laagopgeleide ouders die toch heel goed presteren (Van de Sanden, 2017). In een separate bijlage bij deze publicatie publiceren wij de 'schoolportretten' van deze vier scholen. Deze portretten zijn bedoeld als inspiratie voor andere scholen.

Scholen met relatief veel leerlingen op 1F, maar weinig leerlingen op 1S/2F

Voor lezen zijn het voornamelijk scholen met veel gewichtenleerlingen die hun leerlingen wel naar beheersing van het fundamentele referentieniveau (1F) weten te brengen, maar niet naar het streefniveau (1S/2F). Voor taalverzorging en rekenen is dat in veel mindere mate het geval: bij die domeinen zijn er ook scholen met relatief weinig gewichtenleerlingen waar slechts enkele leerlingen het streefniveau behalen. Mogelijk stellen deze scholen hun doelen niet ambitieus genoeg. In 2017 willen we bij een aantal van deze scholen onderzoeken waarom zo weinig leerlingen het streefniveau halen.

1. Inleiding

Om jaarlijks de taal- en rekenvaardigheid van Nederlandse leerlingen aan het einde van de basisschool in kaart te brengen, maakt de Inspectie van het Onderwijs gebruik van de scores van leerlingen op de eindtoetsen. Sinds schooljaar 2014/2015 maken alle leerlingen in groep 8 verplicht een eindtoets. Vanaf schooljaar 2015/2016 meten alle eindtoetsen de beheersing van de referentieniveaus voor lezen, taalverzorging en rekenen.

1.1 Eindtoetsen

In 2014/2015 hadden scholen de keus uit drie toegelaten eindtoetsen[1] en enkele andere toetsen; in 2015/2016 was de keuze beperkt tot de drie toegelaten eindtoetsen. Hoewel alle toegelaten eindtoetsen de beheersing van de referentieniveaus in kaart brengen, zijn er verschillen in de wijze waarop ze dat doen (Glas, Emons & Berding-Oldersma, 2016). Daarom kunnen we de gegevens van de verschillende eindtoetsen niet combineren tot een landelijk beeld van de leerlingprestaties in groep 8. Net als vorig jaar is deze rapportage om die reden gebaseerd op gegevens van de Centrale Eindtoets van het College voor Toetsen en Examens (verder: CvTE). In 2015/2016 hebben 136.561 leerlingen van 5.054 scholen de Centrale Eindtoets op papier gemaakt.[2] De onderzoeksgroep is representatief [3] voor alle groep 8-leerlingen in Nederland (Hemker, 2017). Overigens staat de representativiteit mogelijk wel onder druk, omdat steeds minder scholen deelnemen aan de Centrale Eindtoets (75,5% in 2015/2016 tegenover 84% in 2014/2015).

1.2 Referentieniveaus en ambitie

De referentieniveaus voor taal en rekenen beschrijven wat leerlingen, van de basisschool tot aan het hoger onderwijs, moeten kennen en kunnen op deze onderdelen. De niveaus worden beschreven in twee 'kwaliteiten': de fundamentele kwaliteit (F) en de streefkwaliteit (S).[4] Niveau 1F en 1S zijn van toepassing op het einde van het basisonderwijs. Voor taal geldt dat het streefniveau en het opvolgende fundamentele niveau aan elkaar gelijk zijn (dus 1S=2F). Voor rekenen is dit niet het geval. Daar richten de fundamentele niveaus

1 Toegelaten eindtoetsen zijn: de Centrale Eindtoets van CvTE (76%), de IEP Eindtoets (17%) van Bureau ICE en Route 8 van A-Vision (7%) (Inspectie van het Onderwijs, 2017).

2 Deze leerlingen zitten op reguliere basisscholen en hebben de papieren toets gemaakt; leerlingen met een ontheffing zijn niet meegeteld, evenals leerlingen die de digitale toets hebben gemaakt (3.513 leerlingen, vooral zwakke presteerders) en leerlingen van scholen voor speciaal (basis)onderwijs. De onderzoeksgroep wijkt daarmee iets af van de groep leerlingen waar CvTE over rapporteert in de terugblik op de Centrale Eindtoets 2016 (CvTE, 2017).

3 De steekproef is representatief voor het percentage gewogen leerlingen, schoolgrootte, regio en denominatie.

4 Zie voor meer uitleg over de referentieniveaus de rapportage 'Taal en rekenen aan het einde van de basisschool' (Inspectie van het Onderwijs, 2016) en de rapportage van de Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen (2009).

zich op een meer toepassingsgerichte benadering van rekenen, terwijl de streefniveaus al voorbereiden op de meer abstracte wiskunde.

De referentieniveaus zijn in 2009 opgesteld door de Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen (commissie Meijerink). Destijds stelde de commissie dat het niveau 1F op dat moment haalbaar zou moeten zijn voor 75 procent van de leerlingen aan het einde van het primair onderwijs. Dit percentage zou met de nodige inspanningen naar 85 procent kunnen. Bovendien zouden volgens de commissie meer leerlingen kunnen worden uitgedaagd om een aanvullend of volgend niveau (1S/2F) te bereiken. De ambitie zou moeten zijn: 65 procent van de leerlingen beheerst het streefniveau.

Aanbeveling 6.13 Ambitie referentieniveau 1F en 1S.

- Het percentage leerlingen dat minimaal het referentieniveau 1F behaalt moet toenemen van 75% naar 85%
- Het precentage leerlingen dat minimaal het referentieniveau 1S behaalt moet toenemen van 50% naar 65%

Bron: Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen, 2009

2. Wat kennen en kunnen achtstegroepers in Nederland?

Hoe leerlingen presteren op de Centrale Eindtoets, geeft informatie over het niveau voor taal en rekenen dat ze bereiken aan het einde van de basisschool. Op dat niveau stromen ze door naar het voortgezet onderwijs. In dit hoofdstuk beschrijven we het niveau van basisschoolleerlingen in 2015/2016 en vergelijken dat met het niveau in 2014/2015. Voor deze analyse en vergelijking gebruiken we de gegevens van de Centrale Eindtoets. Ook beschrijven we het type opgaven dat de leerlingen beheersen.

2.1 Prestaties lezen, taalverzorging en rekenen in 2015/2016

Streefniveau voor taalverzorging en rekenen niet gehaald

Figuur 2.1 laat voor 2014/2015 en 2015/2016 zien hoeveel leerlingen de referentieniveaus beheersen. Duidelijk is dat veel leerlingen niveau 1F beheersen. De ambities die de commissie Meijerink formuleerde bij het opstellen van de referentieniveaus voor het fundamentele niveau, zijn gehaald: zowel voor lezen (99%) als voor taalverzorging (96%) en rekenen (87%) beheerst minstens 85 procent van de leerlingen dit niveau.

Figuur 2.1 Percentage leerlingen dat de referentieniveaus beheerst in 2014/2015 en 2015/2016

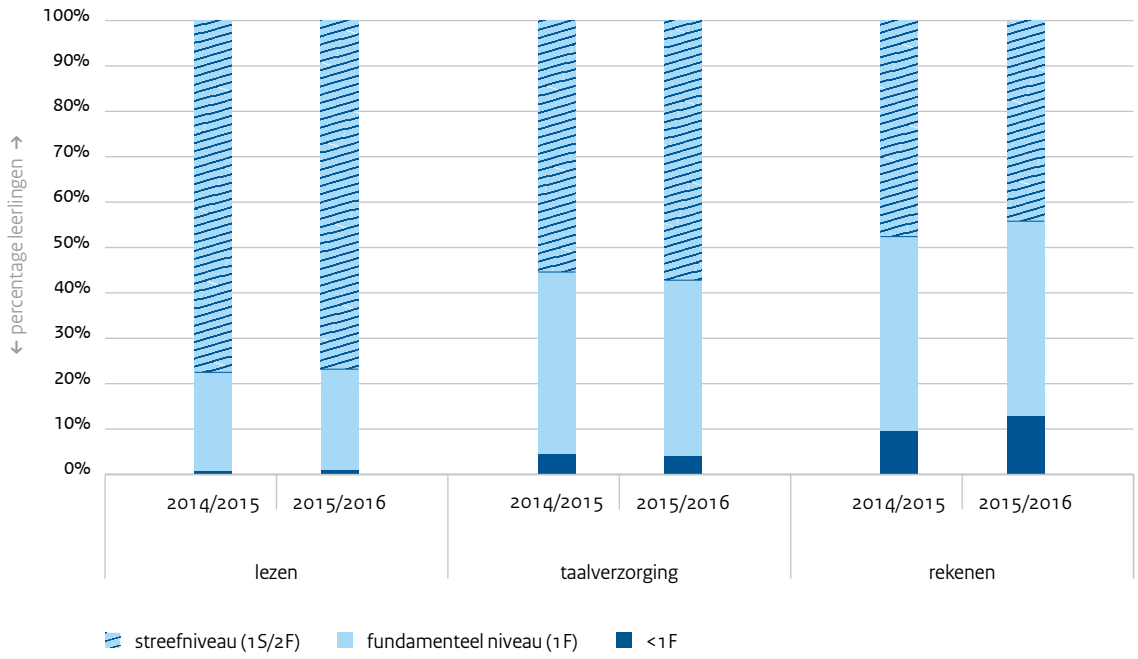

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2017

Voor lezen beheerst een flink percentage leerlingen (77%) ook het streefniveau,[5] maar voor taalverzorging (57%) en rekenen (44%) ligt dit percentage onder het ambitieniveau van de commissie Meijerink. Voor rekenen ligt het zelfs lager dan de 50 procent die het uitgangspunt was bij het opstellen van de referentieniveaus in 2009.

Verschillen tussen 2014/2015 en 2015/2016 in beheersing referentieniveaus

De verschillen tussen de beheersing van referentieniveaus in 2014/2015 en in 2015/2016 zijn bij lezen en taalverzorging heel klein. Wel beheersen iets meer leerlingen (ongeveer 2%) in 2015/2016 niveau 2F voor taalverzorging. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat leerkrachten afgelopen schooljaar wat meer aandacht hebben besteed aan grammatica en interpunctie, nu duidelijk is dat daar in de Centrale Eindtoets – naast spelling – veel opgaven over zijn opgenomen (30 van de 50 opgaven taalverzorging).

De resultaten voor de referentieniveaus rekenen liggen in 2015/2016 lager dan in 2014/2015: waar in 2014/2015 meer dan 90 procent van de leerlingen het fundamentele niveau beheerste, is dat in 2015/2016 ruim 3 procent minder (90,5% in 2014/2015 tegenover 87,2% in 2015/2016). Datzelfde geldt voor de beheersing van het streefniveau rekenen: in 2014/2015 beheerste 47,6 procent van de leerlingen dit niveau tegenover 44,2 procent in 2015/2016. Een verklaring voor deze daling is niet eenvoudig te geven, hoewel de resultaten van TIMSS, internationaal onderzoek naar prestaties rekenen/wiskunde en natuuronderwijs (Meelissen & Punter, 2016) ook laten zien dat de rekenprestaties tussen 2011 en 2015 dalen.

Figuur 2.2 – Gemiddelde vaardigheidsscores voor lezen, taalverzorging en rekenen, in 2014/2015 en 2015/2016

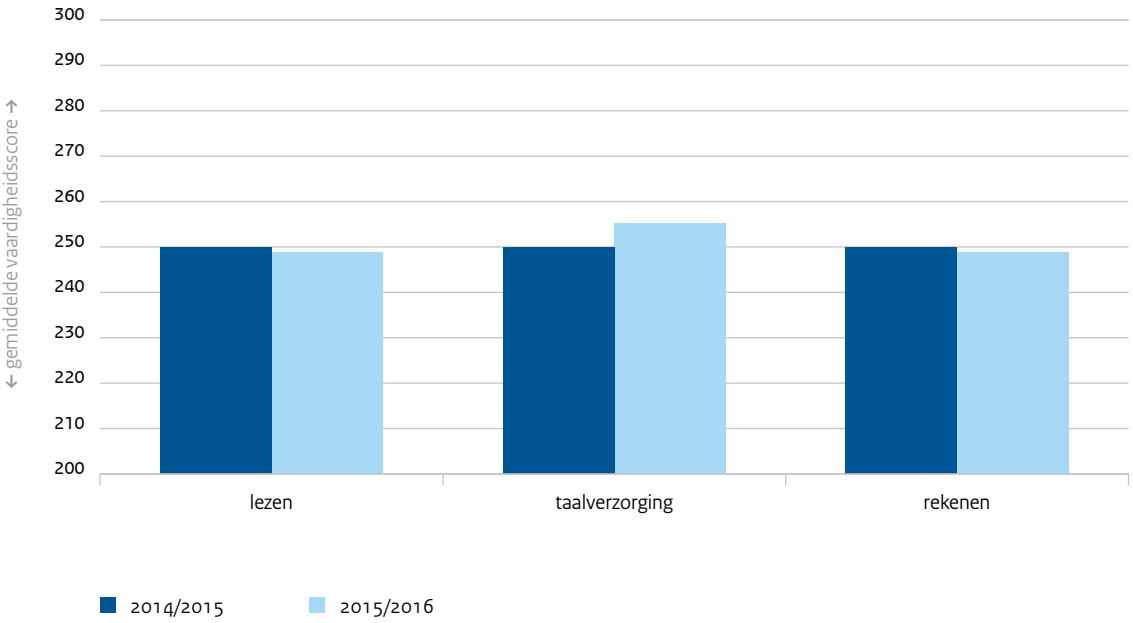

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2017

5 De cijfers zijn niet goed te vergelijken met de rapportage over schooljaar 2014/2015 (Inspectie van het Onderwijs, 2016). De berekeningswijze is gewijzigd en bovendien zijn de ontheffingsleerlingen dit jaar niet meegenomen.

Verschillen tussen 2014/2015 en 2015/2016 in gemiddelde scores

De rapportage over de beheersing van de referentieniveaus geeft alleen weer of leerlingen boven of onder een bepaald 'grenspunt' presteren: met andere woorden behalen zij 1F dan wel 1S/2F of niet? Hoevéél leerlingen hoger of lager dan dit 'grenspunt' presteren (de exacte score), weegt daarbij niet mee en speelt dus ook geen rol als we in termen van de beheersing van de referentieniveaus naar de verschillen tussen 2014/2015 en 2015/2016 kijken. Daarom hebben we de trend ook in beeld gebracht door de verschillen in de gemiddelde vaardigheidsscores tussen 2014/2015[6] en 2015/2016 te berekenen (zie figuur 2.2). Voor het berekenen van deze gemiddelde scores worden de exacte scores van leerlingen als uitgangspunt genomen. Als we op die manier naar de verschillen tussen 2014/2015 en 2015/2016 kijken, blijkt de gemiddelde vaardigheidsscore bij lezen en rekenen nauwelijks te verschillen. Dit nuanceert het beeld dat voor rekenen uit de vergelijking van referentieniveaus naar voren komt: de verschillen die we daar zagen vinden we nauwelijks terug als we kijken naar het verschil in de gemiddelde score tussen 2014/2015 en 2015/2016. Dat is anders voor taalverzorging: bij dit onderdeel zien we zowel bij de referentieniveaus als bij de gemiddelde vaardigheidsscore een lichte stijging.

Vier procent van de leerlingen kan heel goed lezen, maar niet basaal rekenen

De referentieniveaus voor lezen worden door meer leerlingen behaald dan de referentieniveaus rekenen (zie tabel 2.3). Slechts 42 procent van de leerlingen in groep 8 beheerst zowel voor lezen als voor rekenen het streefniveau. Ruim 4 procent van de leerlingen (6.023 leerlingen) beheerst wel het streefniveau voor lezen, maar niet het fundamentele niveau voor rekenen. Andersom geldt dat maar voor 0,02 procent (23 leerlingen). Ruim 30 procent van de leerlingen (41.488 leerlingen) beheerst het streefniveau voor lezen, maar slechts het fundamentele niveau voor rekenen. Andersom is dat maar 2 procent (3.047 leerlingen).

Tabel 2.3 – Percentages leerlingen per referentieniveau lezen en rekenen

Percentages	Lezen: onder 1F	Lezen: 1F	Lezen: 2F	Totaal
Rekenen: onder 1F	1	8	4	13
Rekenen: 1F	0	13	30	43
Rekenen: 1S	0	2	42	44
Totaal	1	22	77	100

Bron: Inspectie van het Onderwijs 2017

Vooral meisjes (twee keer zo vaak als jongens) en vertraagde leerlingen[7] beheersen relatief vaak wel het streefniveau voor lezen, maar niet het fundamentele niveau voor rekenen. Ook in de groep die wel het streefniveau voor lezen maar slechts het fundamentele niveau voor rekenen beheerst, zitten veel meisjes (57%).

6 De gemiddelde vaardigheidsscore in schooljaar 2014/2015 is vastgezet op 250 om de vergelijking met volgende jaren inzichtelijk te maken.

7 Vertraagde leerlingen zijn op 1 oktober van het schooljaar dat ze in groep 8 zitten 12 jaar of ouder, reguliere leerlingen zijn op die datum 11 jaar en leerlingen die op die datum 10 jaar of jonger zijn hebben een versnelde schoolloopbaan.

Invloed van achtergrondkenmerken

Meisjes zijn beter in lezen en taalverzorging dan jongens; jongens kunnen beter rekenen (zie figuur 2.4). Een internationale studie als TIMSS (Meelissen & Punter, 2016) laat overigens zien dat het verschil in rekenprestaties tussen jongens en meisjes zich in lang niet alle landen voordoet: slechts in 37 procent van de deelnemende landen (18 van de 49 landen) scoren jongens hoger dan meisjes op de rekentoets (waaronder in Vlaanderen, Frankrijk, Engeland en Denemarken). In 23 landen (47%) is er geen verschil, onder meer in Noorwegen, Zweden en Duitsland. In 8 landen (16%) rekenen meisjes beter. Dit is het geval in een aantal Arabische landen, in Zuid-Afrika, Indonesië en in Finland.

Figuur 2.4 – Verschillen tussen jongens en meisjes in behaalde referentieniveaus

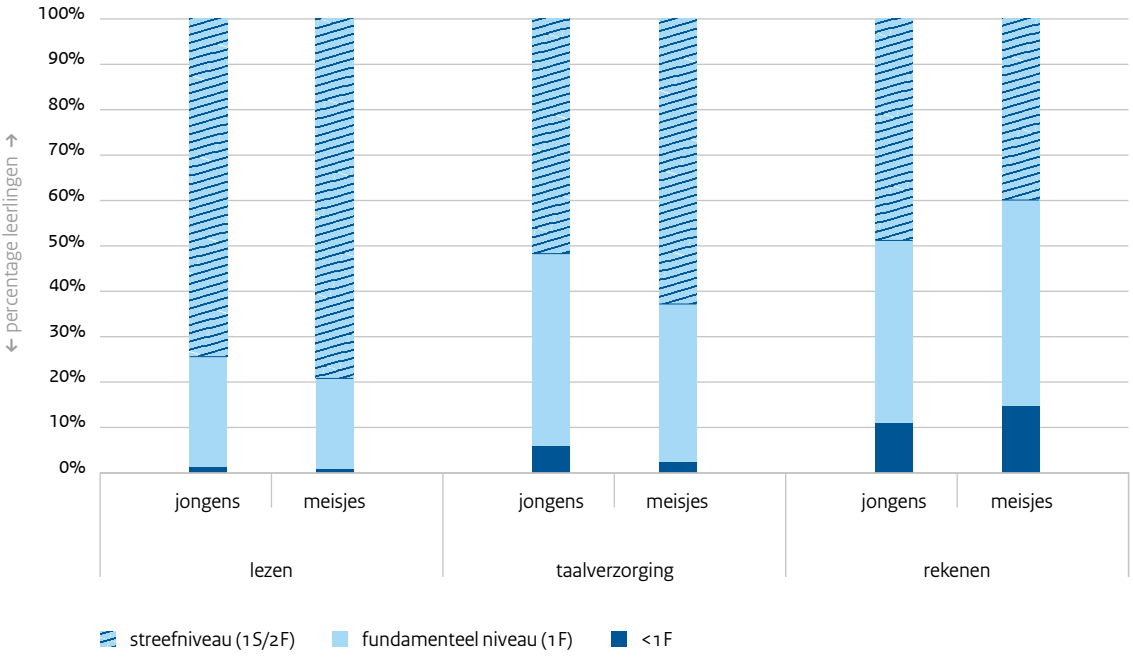

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2017

In figuur 2.5 is te zien dat leerlingen die langer over de basisschoolperiode doen (hier: vertraagde leerlingen), minder goed presteren dan leerlingen die de basisschool in acht jaar doorlopen. Leerlingen die de basisschool versneld doorlopen, presteren juist beter. Vooral bij rekenen valt op dat bijna 30 procent van de vertraagde leerlingen het fundamentele niveau niet beheerst; slechts 20 procent van deze leerlingen beheerst het streefniveau voor rekenen. Deze bevindingen komen overeen met diverse studies naar de effecten van zittenblijven (Van Vuuren & van der Wiel, 2015; De Fraine, Luyten & Karsten, 2013), waaruit blijkt dat zittenblijven een 'ineffectieve strategie is en tot verspilling van middelen leidt' (Meijnen, 2013).

Figuur 2.5 – Verschillen tussen leerlingen die versneld of vertraagd het basisonderwijs doorlopen

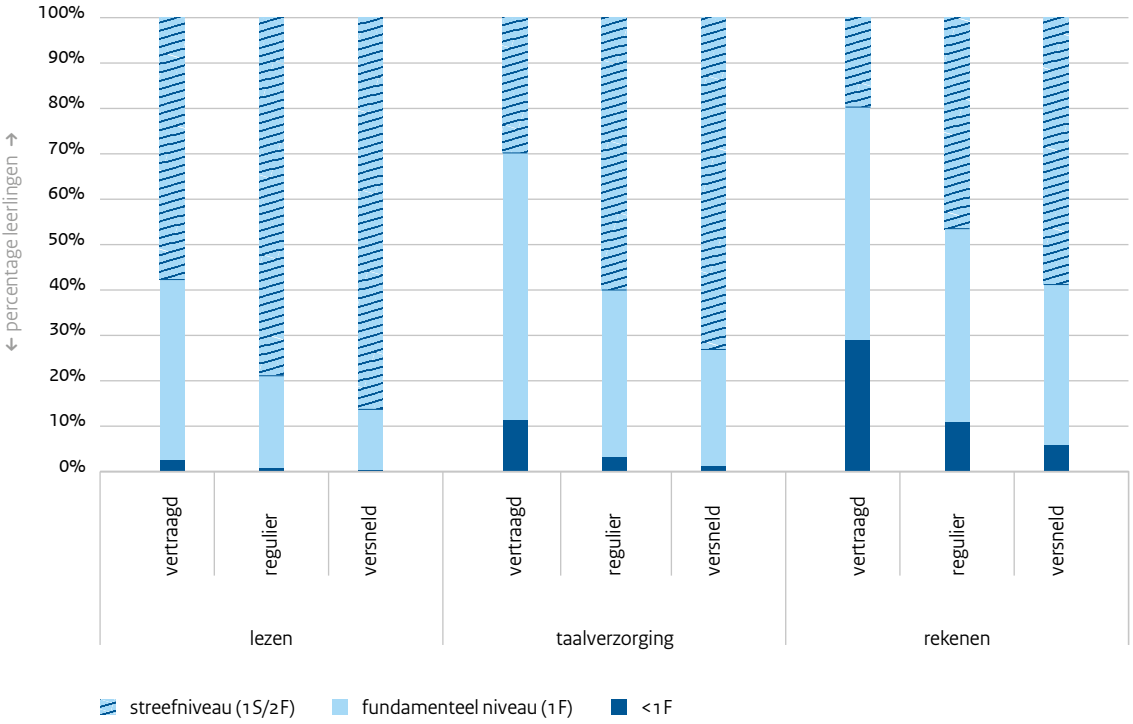

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2017

Behalve sekse en vertraging in de schoolloopbaan, zijn diverse andere achtergrondkenmerken van invloed op de prestaties van leerlingen, zoals aanleg en motivatie. Een belangrijke voorspeller voor schoolprestaties is het opleidingsniveau van de ouders. Leerlingen met laagopgeleide ouders halen gemiddeld een lagere score voor lezen, taalverzorging en rekenen dan leerlingen met hoogopgeleide ouders. Scholen met ten minste 6 procent leerlingen van laagopgeleide ouders krijgen extra geld (gewichtenregeling[8]) om te proberen de achterstanden zo veel mogelijk te compenseren.

In figuur 2.6 is te zien hoe sterk de invloed van de opleiding van de ouders is: de rekenprestaties van kinderen van laagopgeleide ouders, middelbaar opgeleide ouders, hoogopgeleide ouders en zeer hoogopgeleide ouders[9] verschillen aanmerkelijk. Bij lezen en taalverzorging zijn de verschillen vergelijkbaar. Leerlingen met ouders in de laagste zes opleidingscategorieën (t/m mbo-2) halen opvallend genoeg vrijwel gelijke scores. Een nader te onderzoeken veronderstelling is of dit een effect is van de gewichtenregeling: de extra middelen compenseren de achterstanden zodanig dat de prestaties op een gelijk niveau komen te liggen met leerlingen van ouders met opleidingsniveau mbo-2.

8 Categorieën gewichtenregeling:
- Gewicht 1,2: (speciaal) basisonderwijs/lager onderwijs of (v)so-zmlk
- Gewicht 0,3: praktijkonderwijs/ LWOO of vmbo basis- of kaderberoepsgerichte leerweg (verouderde benamingen komen ook nog voor: lager beroepsonderwijs, lagere agrarische school, lagere technische school, lager economisch en administratief onderwijs, lager huishoud- en nijverheidsonderwijs, ambachtsschool, huishoudschool) of niet meer dan 2 afgeronde klassen/leerjaren mavo, vmbo gemengde leerweg, vmbo theoretische leerweg, havo, vwo
- Gewicht 0: meer dan 2 afgeronde klassen/leerjaren in een andere schoolopleiding in het voortgezet onderwijs aansluitend op het basisonderwijs afgerond (mavo , vmbo gemengde leerweg, vmbo theoretische leerweg, havo, vwo) of mbo-, hbo-, wo-opleiding

9 Vier categorieën: laag = t/m mbo-2, middelbaar = mbo-3 en 4, hoog = hbo t/m wo-bachelor, zeer hoog = hbo-master t/m PhD

Pas wanneer leerlingen ouders hebben met opleidingsniveau mbo-3 of hoger, behalen ze een hogere score. Binnen deze hogere opleidingscategorieën zien we juist duidelijke prestatieverschillen tussen leerlingen. Kanttekening hierbij is dat we deze prestatieverschillen alleen hebben kunnen bekijken voor de resultaten behaald in schooljaar 2015/2016. We vinden het dan ook belangrijk om in schooljaar 2016/2017 na te gaan of de prestaties hetzelfde beeld laten zien.

Figuur 2.6 – Rekenvaardigheid naar opleidingsniveau ouders[10]

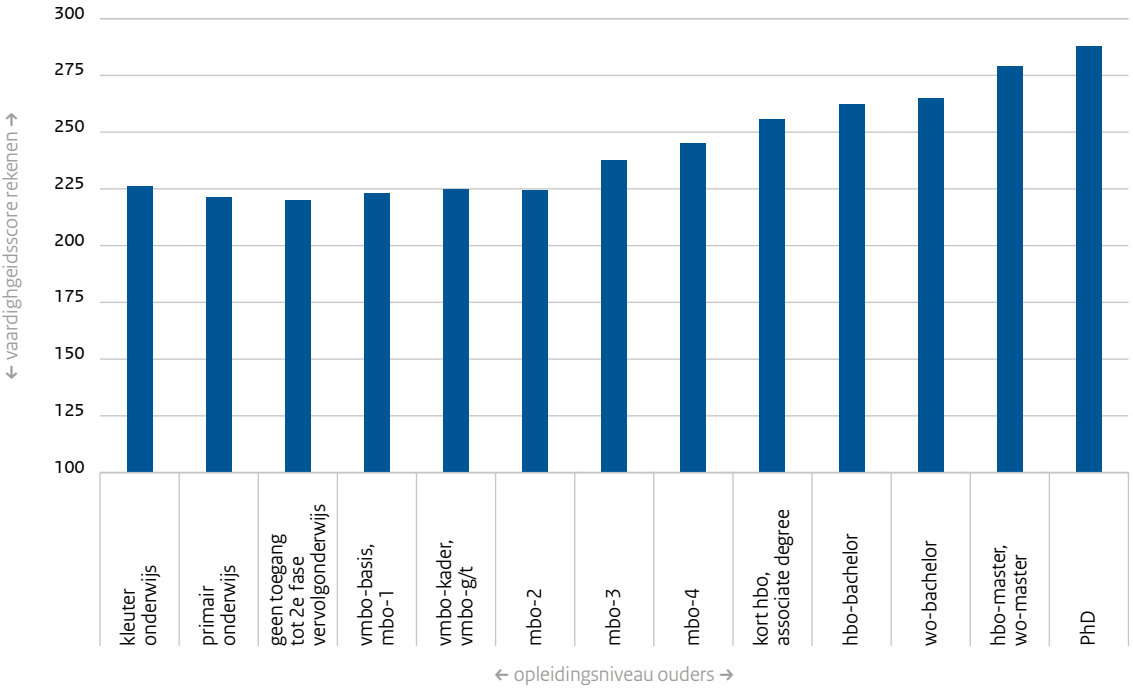

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2017

10 Voor de opleiding van de ouders is de SIO2006-indeling gebruikt (zie cbs http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/7C94DE33-621C-4355-928A-8B90F9F5D777/0/2006soiniveauindeling201213.pdf).

2.2 Welke opgaven beheersen achtstegroepers?

In deze paragraaf hebben we enkele opgaven opgenomen uit de Centrale Eindtoets voor lezen[11], taalverzorging en rekenen. Deze opgaven geven een beeld van wat leerlingen die de referentieniveaus beheersen, kennen en kunnen[12]. De rode streep in de liniaal staat voor het niveau van een leerling die het fundamentele niveau net beheerst, de groene streep voor het niveau van een leerling die het streefniveau net beheerst[13]. Aan de linkerkant van de pagina staan opgaven 1 en 2: leerlingen die rond het streefniveau functioneren, beheersen opgave 1 net; leerlingen die rond het fundamentele niveau functioneren, beheersen opgave 2 net[14]. Aan de rechterkant staan opgaven 3 en 4. Opgave 3 is een moeilijke opgave: leerlingen die rond het streefniveau presteren, beheersen deze opgave nog niet. Opgave 4 is een makkelijke opgave: leerlingen die rond het fundamentele niveau functioneren, beheersen deze opgave.

Anders gezegd: een leerling die niveau 1F net haalt (rode streep), beheerst opgave 4. Opgave 2 is een opgave die deze leerling net beheerst en opgaven 1 en 3 zijn voor deze leerling nog te moeilijk. Een leerling die niveau 1S/2F net haalt (groene streep), beheerst opgaven 2 en 4. Opgave 1 is een opgave die deze leerling net beheerst en opgave 3 is nog te moeilijk.

11 Bij de opgaven 1 en 2 is in dit voorbeeld een uitsnede van de oorspronkelijke tekst gemaakt.

12 Meer informatie en uitleg over de referentieniveaus is te vinden op www.taalenrekenen.nl.

13 Het gaat hier dus om het minimale niveau waarop een leerling een '1F-leerling' (een leerling die niveau 1F beheerst) genoemd kan worden. Datzelfde geldt voor de groene streep als het gaat om een 1S/2F-leerling.

14 Goede beheersing is een kans van 80% of meer om de opgave goed te beantwoorden, matige beheersing een kans tussen de 50 en 80% en onvoldoende beheersing een kans van 50% of minder om de opgave goed te beantwoorden. In de tekst spreken we respectievelijk over 'beheersen van de opgaven', 'net beheersen van de opgaven' en 'nog te moeilijke opgaven'.

Voorbeeldopgaven lezen

Het onderdeel lezen bestaat uit opgaven begrijpend lezen, samenvatten en opzoeken.

Opgave 1: opgave rond 2F

Lees eerst de hele tekst en maak daarna de opgaven.

Hangmat

(...) Hangmatten zonder stokken zijn de oudste hangmatten. In deze hangmatten hoor je overigens schuin te liggen. In de grootste matten kun je ook overdwars liggen. Hangmatten zonder stokken zijn te onderscheiden in twee soorten. Maya of Mexicaanse hangmatten zijn hangmatten met een open weefsel dat lijkt op een fijn visnet. Braziliaanse hangmatten zijn dichter geweven hangmatten, waarbij het liggedeelte een lap stof is. Hangmatten met stokken kom je veel tegen in westerse landen. Het liggedeelte van dit type hangmat bevindt zich tussen twee stokken, die de stof of het net spreiden. (...)

Carlo maakt een schema bij de derde alinea.

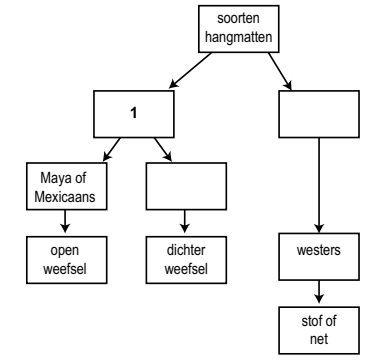

Wat moet hij op plaats 1 zetten?

A Braziliaans
B Midden-Amerikaans
C met stok
D zonder stok

Opgave 2: opgave rond 1F

Lees eerst de hele tekst. Kies daarna het stukje dat het best past op de plaats van de streep.

Pillen

Veel medicijnen slik je als pilletje. Een pil kan er uitzien als een snoepje en is meestal rond of ovaal.
Er zijn verschillende soorten pillen:

Dragees

Dragees (zeg: drazjees) zijn tabletten met een glanzend wit of gekleurd suikerlaagje. Ze lijken een beetje op ronde snoepjes. ____6____ is tegen de vieze smaak. Dragees moet je heel doorslikken met veel water. Niet op zuigen of kapot bijten dus!

Wat past het **best** op plaats 6?

A Dat kleurtje
B Dat laagje
C Dat snoepje
D Dat tabletje

400
350
300
250
1S/2F
200
150
1F
100
50

Opgave 3: moeilijke opgave

Berts computer is stukgegaan. Hij wil weten of hij nu een nieuwe computer moet kopen of dat hij beter een tablet kan nemen. Hij zoekt op internet.
Op welke link moet hij klikken?

A ➡ Waar moet je op letten bij het **kopen** van een **tablet**? - www.tabletguide.nl
15 nov 2010 - Als je overgaat tot de aanschaf van een **tablet** heb je al een aantal keuzes gemaakt. Je hebt al gekozen om geen laptop of …

B ➡ Waarom zou je een **tablet** PC **kopen**? | **Tablets** Magazine - www.**tablets**magazine.nl/**tablet**…/waarom-een-**tablet**-pc-kop …
Waarom zou je een **tablet** PC **kopen**? Wat zijn de grote voordelen? In onze **tablet** informatie gids vind je alle redenen om een **tablet** PC aan te schaffen …

C ➡ Online **tablet kopen** | **Tablet kopen** - www.online**tabletkopen**.nl
Een **tablet kopen** is al duur genoeg en zeker in de normale winkel. Wij bieden daarom alle online winkels waar u snel en goedkoop en betrouwbaar een **tablet** kan **kopen**.

D ➡ Vergelijk **Tablets** > Vergelijk alle **Tablets** - www.besteproduct.nl > Computers > **Tablets**
Vergelijk **Tablets** aan de hand van **Tablets** tests, -reviews, - specificaties en actuele prijzen. Vergelijken van **Tablets** was nog nooit zo makkelijk! … **Tablet kopen**?

Kies A, **B**, C of D.

Opgave 4: makkelijke opgave

Lees eerst de hele tekst en maak daarna de opgaven.
In sommige opgaven staat na een zin of woord: (r. ...).
Dit betekent: zie regel ...

1 De Onzichtbare Jager

2 Klaas heeft er zijn hele leven van gedroomd om
3 ridder te worden, net als zijn vader. Hij is dan ook
4 hevig teleurgesteld als hij wordt afgewezen voor
5 de ridderschool van Kasteel Groenwald.
6 In plaats daarvan wordt hij toegewezen aan Bor,
7 de mysterieuze jager wiens grootste talent het is
8 zich onopvallend door het rijk te verplaatsen. Duik
9 samen met Klaas en Bor in onverwachte
10 avonturen, geheime missies en dappere
11 aanvallen! Lees 'De Onzichtbare Jager'!

Lees: Duik samen ... Jager! (r. 9-11)
Waarom heeft de schrijver dit stukje tekst geschreven?

Om de lezer ...

A aan het lachen te maken
B enthousiast te maken
C iets uit te leggen
D te waarschuwen

Voorbeeldopgaven taalverzorging

Het onderdeel taalverzorging bestaat uit opgaven werkwoordspelling, niet-werkwoordspelling, grammatica en interpunctie.

Opgave 1: opgave rond 2F
In welke zin is een zelfstandig naamwoord onderstreept?

A Aan de overkant is al wekenlang de stoep opgebroken.
B De kinderen droegen allemaal hun eigen koffer.
C Ik heb geen enkele leuke foto van mijn klas.
D Wie van de aanwezigen in de zaal is een dokter?

Opgave 2: opgave rond 1F
wij hebben gisteren voor het eerst sinds maanden weer een eind langs de rivier gefietst op onze racefietsen het viel ons op dat het water erg hoog stond

Achter welk onderstreept woord moet een punt (.) worden gezet?

A gisteren
B langs
C gefietst
D racefietsen

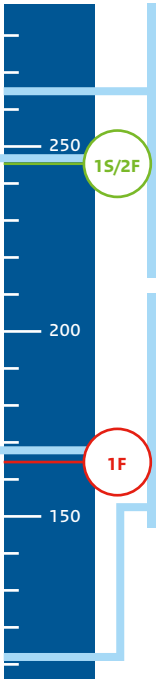

Opgave 3: moeilijke opgave
In welke zin is het dikgedrukte woord **fout** gespeld?

A De brandweer **bestrijdt** de brand zo goed mogelijk.
B De radio **zendt** de hele dag nieuwsberichten uit.
C Hij **vond** zijn verloren horloge gelukkig weer terug.
D Over de hele weg lagen de bladeren **verspreidt**.

Opgave 4: makkelijke opgave
In welke zin is het dikgedrukte woord **fout** gespeld?

A De **eekhoorn** sprong uit de boom.
B Heb jij mijn **joggingbroek** gezien?
C Noten lezen vind ik erg **moeilijk**.
D Shakira kijkt **stiekkem** naar Marcel.

Voorbeeldopgaven rekenen

Het onderdeel rekenen bestaat uit opgaven getallen & bewerkingen, verbanden, breuken, procenten & verhoudingen en meten, tijd & geld.

Opgave 1: opgave rond 1S

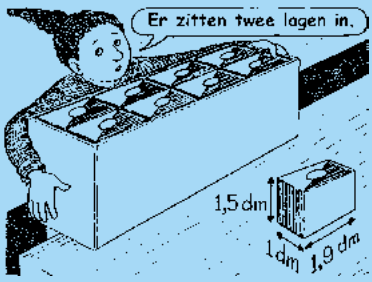

In de grote doos zitten 2 lagen met pakjes.
Hoeveel liter is de inhoud van die grote doos ongeveer?

A 16 liter
B 24 liter
C 32 liter
D 48 liter

Opgave 2: opgave rond 1F

Hoeveel procent korting krijg je bij deze aanbieding?

A $\frac{1}{4}$%
C $33\frac{1}{3}$%
B 25%
D 75%

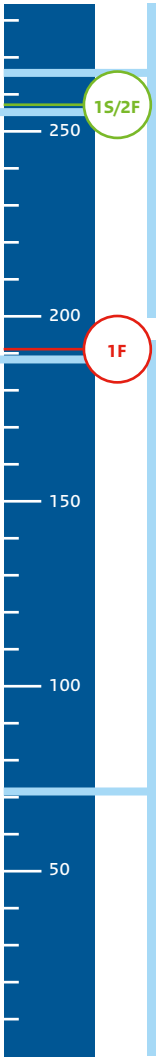

Opgave 3: moeilijke opgave

4 schepen vervoeren ieder 210 000 kg aan machines. In de haven worden de machines overgeladen in 3 schepen.

Hoeveel kg aan machines is dat dan gemiddeld per schip?

A 70 000 kg
B 157 500 kg
C 280 000 kg
D 630 000 kg

Opgave 4: makkelijke opgave

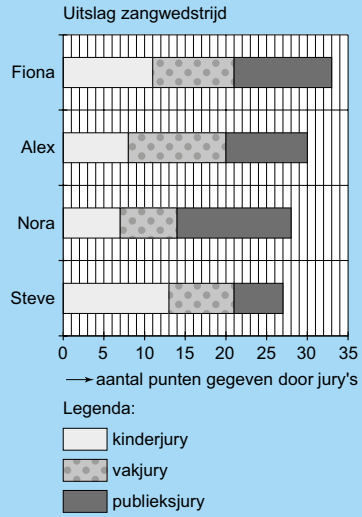

Wie heeft de meeste punten gekregen van de vakjury?

A Fiona
B Alex
C Nora
D Steve

lotto
WERELD GETALLEN

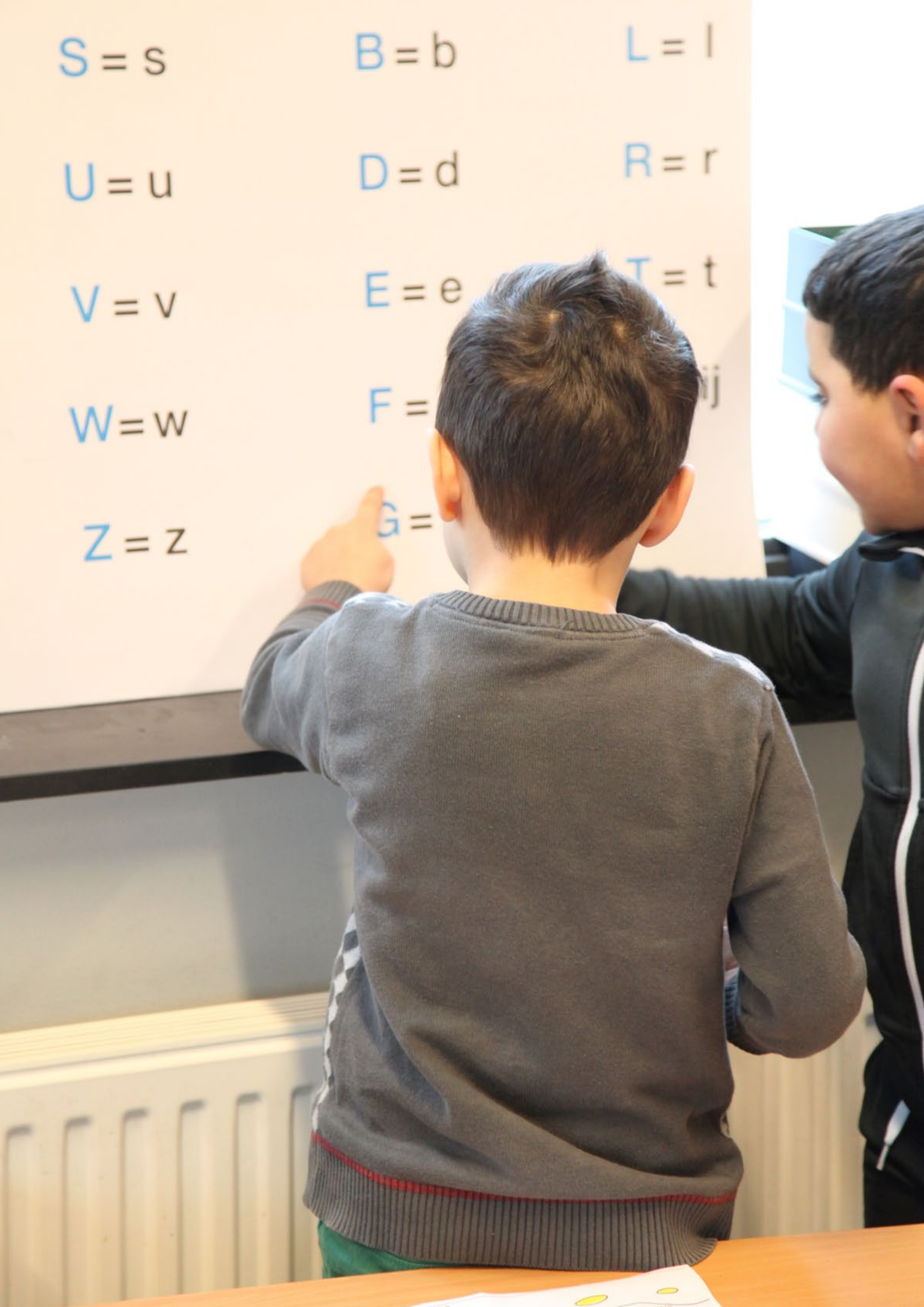
S = s
B = b
L = l
U = u
D = d
R = r
V = v
E = e
T = t
W = w
F =
Z = z
G =

3. Prestatieverschillen tussen vergelijkbare scholen

In hoeverre leerlingen de referentieniveaus beheersen, hangt vooral af van leerlingkenmerken als aanleg en motivatie. Daarnaast is het opleidingsniveau van ouders een belangrijke voorspeller van de prestaties van leerlingen. Scholen die veel leerlingen hebben met laagopgeleide ouders, hebben over het algemeen meer moeite om hun leerlingen het fundamentele niveau te laten beheersen dan scholen met veel leerlingen van hoogopgeleide ouders. Toch zijn er substantiële prestatieverschillen tussen scholen, ook bij een vergelijkbare samenstelling van hun leerlingpopulatie. In dit hoofdstuk beschrijven we de verschillen tussen de 5.054 scholen die hebben deelgenomen aan de Centrale Eindtoets.

Minder gewichtenleerlingen, betere prestaties

Het leerlinggewicht is gebaseerd op het opleidingsniveau van de ouders[15] en geeft daarmee een indicatie van de sociaaleconomische achtergrond van een leerling. Als ten minste 6 procent van de leerlingen op een school een gewicht 0,3 of 1,2 heeft, dan krijgt de school extra geld om onderwijsachterstanden te verkleinen. We hebben de deelnemende scholen ingedeeld in vijf categorieën, namelijk:

- 0% gewogen leerlingen
- >0% t/m 10% gewogen leerlingen
- >10% t/m 25% gewogen leerlingen
- >25% t/m 50% gewogen leerlingen
- >50% gewogen leerlingen

Uit figuur 3.1 is af te lezen dat op scholen met veel gewichtenleerlingen de referentieniveaus minder vaak behaald worden. Dat geldt vooral bij rekenen: op scholen met meer dan 50 procent gewichtenleerlingen beheerst ongeveer een kwart van de leerlingen referentieniveau 1F niet.

Kleinere verschillen voor taalverzorging

Voor lezen en rekenen zijn de verschillen in leerlingprestaties tussen scholen met meer of minder gewichtenleerlingen groter dan voor taalverzorging. In de figuur is dit te zien aan de steilte van de lijnen tussen 1F en 1S/2F. Een steile lijn duidt op grotere verschillen tussen de categorieën dan een vlakkere lijn. De lijn voor taalverzorging is vlakker dan die voor lezen en rekenen. Voor lezen is de lijn het steilst: het verschil in leerlingprestaties tussen scholen met veel en weinig gewichtenleerlingen is bij lezen het grootst.

15 De gewichtenregeling maakt slechts onderscheid tussen kinderen van (zeer) laag en hoger opgeleide ouders. Op basis van recent onderzoek van het CBS wordt de huidige gewichtenregeling aangepast, waarmee de voorspellende waarde ervan beter wordt.

Figuur 3.1 – Referentieniveaus en percentage gewichtenleerlingen

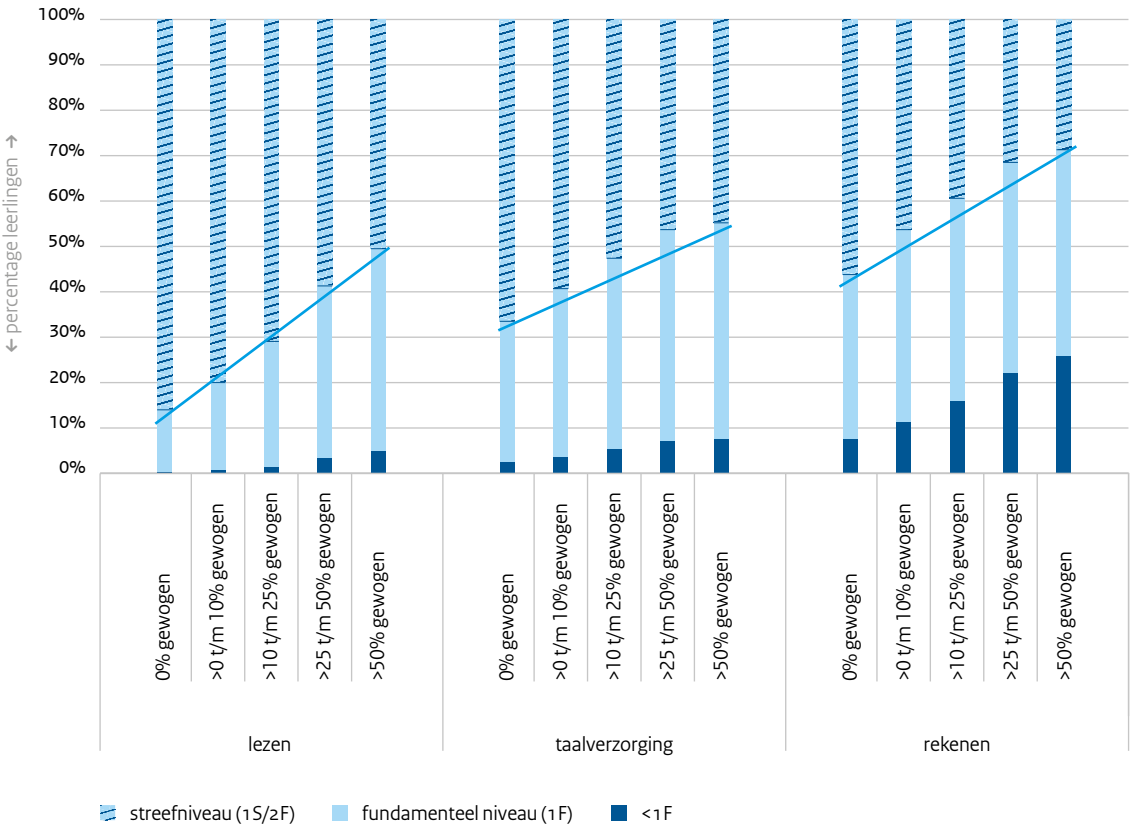

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2017

Concreet betekent dit dat op scholen zonder gewichtenleerlingen leerlingen voor lezen en rekenen in een toets van honderd opgaven gemiddeld respectievelijk veertien en vijftien opgaven méér correct maken dan op scholen met meer dan 50 procent gewichtenleerlingen. Voor taalverzorging is het verschil tussen deze twee groepen scholen gemiddeld slechts negen opgaven. Taalverzorging lijkt daarmee een meer 'technische' vaardigheid die goed te onderwijzen is, ongeacht de sociale achtergrond van leerlingen.

Sommige scholen met veel gewichtenleerlingen presteren hoog

De figuren 3.2 t/m 3.4 laten voor scholen met een vergelijkbaar percentage gewichtenleerlingen de verschillen in leerlingprestaties zien voor lezen, taalverzorging en rekenen. In de figuren staan steeds vijf categorieën scholen weergegeven, ingedeeld naar het percentage gewichtenleerlingen. Per categorie is aangegeven op hoeveel procent van de scholen welk percentage leerlingen referentieniveau 1F (links) en 1S/2F (rechts) beheerst.

Lezen

Figuur 3.2 toont de verschillen in vaardigheid voor lezen. Voor alle vijf categorieën scholen geldt dat veel leerlingen niveau 1F beheersen. Op 93,5 procent van de scholen zonder gewichtenleerlingen beheersen alle leerlingen niveau 1F. Dit geldt ook voor meer dan de helft van de scholen met meer dan 50 procent gewichtenleerlingen. In de figuren in de rechterkolom is te zien dat er binnen alle vijf de categorieën grote verschillen zijn tussen scholen in het percentage leerlingen dat niveau 2F beheerst. Er zijn scholen zonder gewichtenleerlingen waar veel minder leerlingen niveau 2F beheersen dan op sommige scholen met veel gewichtenleerlingen.

Taalverzorging
De figuren voor taalverzorging bevestigen het eerder geschetste beeld dat de samenstelling van de leerlingpopulatie weinig invloed heeft op referentieniveaus die de leerlingen bereiken. Binnen alle categorieën scholen beheersen heel veel leerlingen niveau 1F en is er een grote spreiding in het percentage leerlingen dat niveau 2F beheerst.

Rekenen
De spreiding in percentages leerlingen die de referentieniveaus beheersen, is bij rekenen het grootst. Op slechts een derde van de scholen zonder gewichtenleerlingen beheersen alle leerlingen niveau 1F. Dit geldt voor ruim 10 procent van de scholen met het hoogste percentage gewichtenleerlingen. Gemiddeld genomen beheersen op scholen met veel gewichtenleerlingen minder leerlingen niveau 1S, dan op scholen met minder gewichtenleerlingen. Let wel: de spreiding binnen de categorieën is groot. Er zijn dus ook scholen met weinig gewichtenleerlingen waar maar weinig leerlingen niveau 1S beheersen. Daarentegen zijn er scholen met veel gewichtenleerlingen waar 70 of 80 procent van de leerlingen niveau 1S beheerst.

Als we anders kijken naar opleidingsniveau en niet het leerlinggewicht van de leerling maar het opleidingsniveau van ouders (vergelijk figuur 2.6) gebruiken om te kijken naar schoolverschillen, laten de figuren vergelijkbare verschillen tussen scholen zien: er zijn scholen met veel kinderen van zeer hoogopgeleide ouders die lager presteren dan sommige scholen met veel kinderen van laagopgeleide ouders.

Succesfactoren op vier goed scorende scholen met veel gewichtenleerlingen

Bij de jaarlijkse meting taal en rekenen vonden we in 2014/2015 (Inspectie van het Onderwijs, 2016) vergelijkbare verschillen tussen scholen. We hebben vervolgens een verdiepend onderzoek gedaan op vier hoog scorende scholen met veel gewichtenleerlingen (Van de Sanden, 2017). Op deze scholen hebben we door middel van interviews met directie en leerkrachten in kaart gebracht wat volgens henzelf de belangrijkste succesfactoren zijn. Vervolgens hebben we lessen geobserveerd om na te gaan in hoeverre deze factoren ook daadwerkelijk zichtbaar zijn in de klas. Bovendien hebben we met deze lesobservaties informatie verzameld over de wijze waarop deze factoren in de onderwijspraktijk worden ingevuld.[16]

De vier bezochte scholen blijken in een aantal kenmerken overeen te komen. Deze kenmerken komen bovendien grotendeels overeen met factoren die bijdragen aan het behalen van goede resultaten zoals deze bekend zijn uit onderzoek naar onderwijseffectiviteit:

- bevlogenheid en professionaliteit van het team en directie
- professioneel (gedeeld) onderwijskundig leiderschap
- veilig pedagogisch klimaat
- opbrengstgericht werken
    - zicht op leerlingpopulatie
    - hoge meetbare doelen stellen
- betekenisvol taal- en rekenonderwijs
- onderwijs op maat
- ouderbetrokkenheid en samenwerking met peuterspeelzalen en voortgezet onderwijs

In een separate bijlage bij deze publicatie staan deze kenmerken per school concreet uitgewerkt in schoolportretten. We hopen dat deze voorbeelden andere scholen inspireren.

16 In dit onderzoek zijn de factoren die door de scholen zelf worden genoemd niet afgezet tegen de wijze waarop minder hoog scorende scholen aan deze zelfde factoren invulling geven. De focus van dit onderzoek is gelegd op wat de scholen zelf als succesfactoren definiëren en waar andere scholen volgens deze scholen van zouden kunnen leren. Of de succesfactoren ook daadwerkelijk verklaringen vormen voor verschillen in succes tussen hoog scorende scholen en minder hoog scorende scholen, kan op basis van dit onderzoek niet worden vastgesteld.

Figuur 3.2 – Percentage leerlingen dat voor lezen niveau 1F en 2F beheerst naar percentage gewichtenleerlingen op een school.

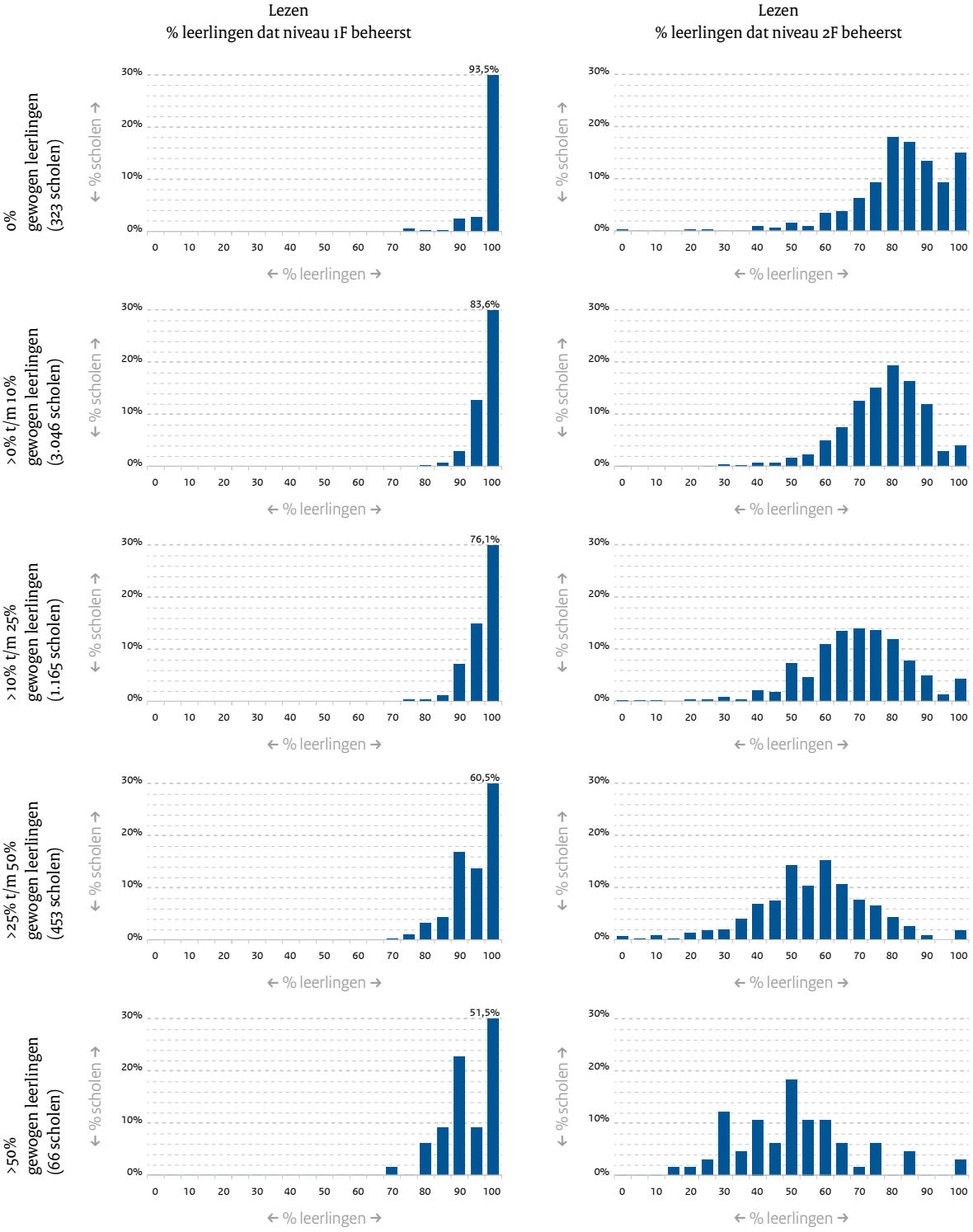

Figuur 3.3 – Percentage leerlingen dat voor taalverzorging niveau 1F en 2F beheerst naar percentage gewichtenleerlingen op een school.

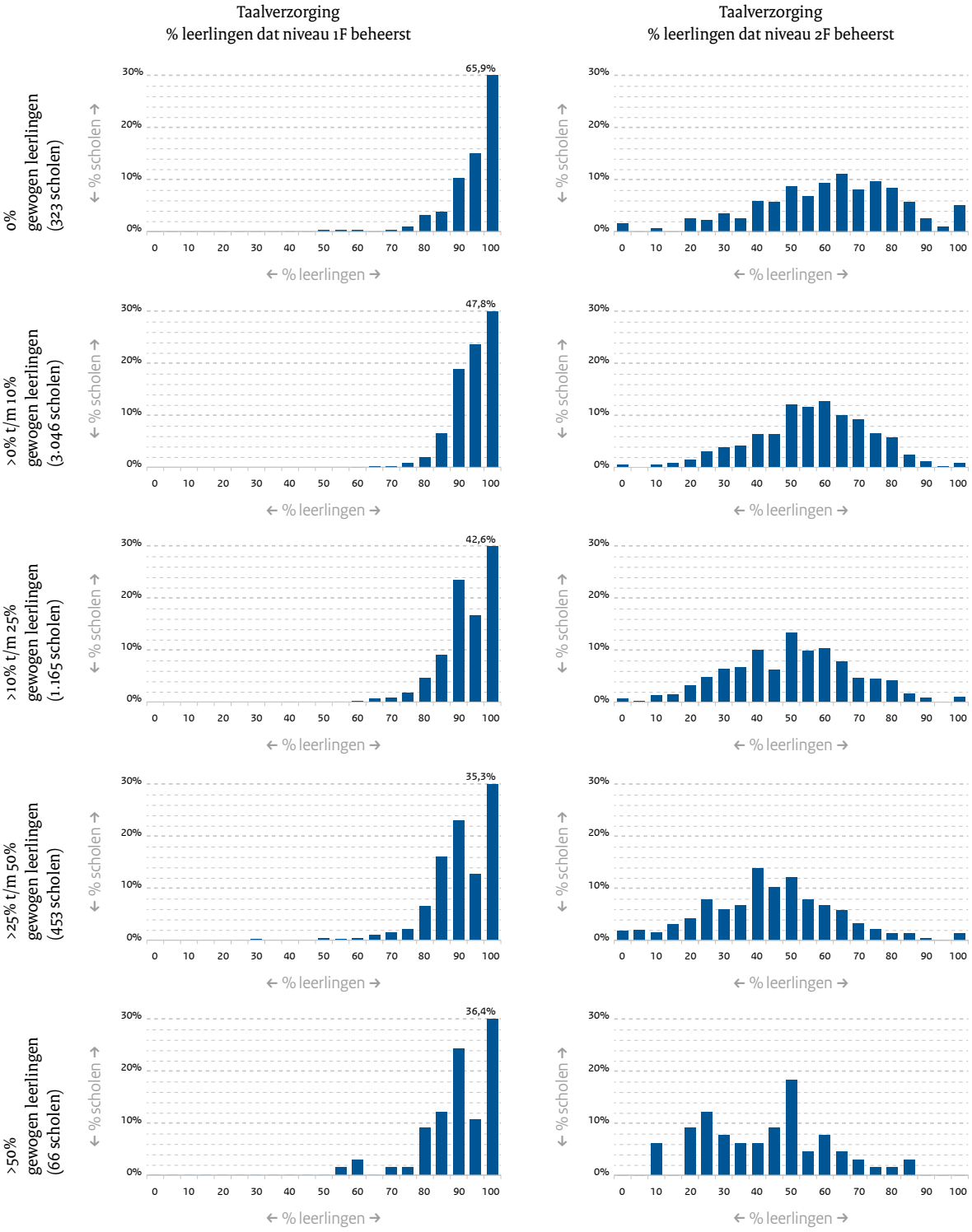

Figuur 3.4 – Percentage leerlingen dat voor rekenen niveau 1F en 1S beheerst naar percentage gewichtenleerlingen op een school.

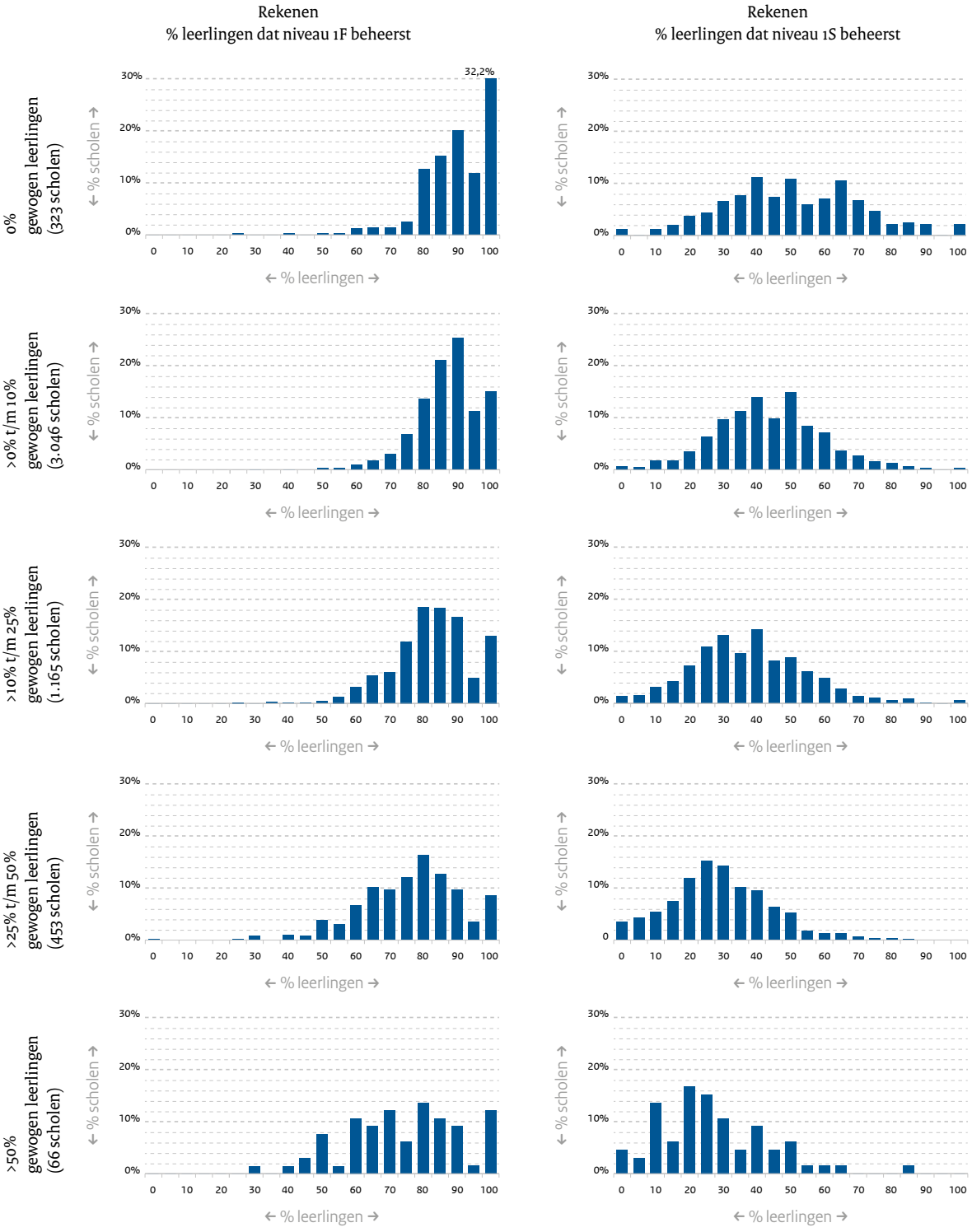

4. Drie groepen opvallend scorende scholen

Scholen met weinig gewichtenleerlingen presteren gemiddeld genomen beter dan scholen met veel gewichtenleerlingen. Tegelijkertijd verschillen scholen met een vergelijkbaar aantal gewichtenleerlingen soms enorm in het prestatieniveau van hun leerlingen. In dit hoofdstuk kijken we naar de verschillen tussen scholen met een vergelijkbaar aantal gewichtenleerlingen binnen drie specifieke groepen: opvallend laag scorende scholen, opvallend hoog scorende scholen en scholen die erin slagen veel leerlingen op 1F te brengen, maar weinig leerlingen naar een hoger niveau.

Drie groepen opvallend scorende scholen

Zo'n driekwart van de scholen is te typeren als 'gewone' school: niet behorend tot de hoogst of laagst scorende scholen en met een 'normale' spreiding in de leerlingprestaties binnen een school. Een kwart van de scholen laat wat meer 'extremen' zien. Dat maakt ze interessant om nader te bestuderen. We delen ze in in drie groepen:

- Laagst scorende scholen: de 10 procent laagst scorende scholen voor 1F én voor 1S/2F. Dit zijn 185 scholen voor lezen, 195 scholen voor taalverzorging en 233 scholen voor rekenen.
- '1F-scholen': de 10 procent hoogst scorende scholen voor 1F én laagst scorend voor 1S/2F. Deze scholen brengen met andere woorden veel leerlingen op 1F, maar weinig leerlingen naar een hoger niveau. Dit zijn 321 scholen voor lezen, 313 scholen voor taalverzorging en 268 scholen voor rekenen.
- Hoogst scorende scholen: de 10 procent hoogst scorende scholen voor 1F én voor 1S/2F. Dit zijn 509 scholen voor lezen, 505 scholen voor taalverzorging en 506 scholen voor rekenen.

In de figuren 4.1 tot en met 4.3 tonen we voor lezen, taalverzorging en rekenen hoe de laagst en hoogst scorende scholen en de '1F-scholen' verdeeld zijn over de vijf categorieën scholen met weinig tot veel gewichtenleerlingen. De eerste staaf in de figuren laat zien hoe de verdeling van gewichtenleerlingen op alle deelnemende scholen is.

Prestaties laagst scorende scholen naar percentage gewichtenleerlingen op een school

In figuur 4.1 is zichtbaar dat de verdeling bij de laagst scorende scholen voor taalverzorging het meest lijkt op de verdeling in de hele onderzoeksgroep. Bij rekenen en nog duidelijker bij lezen, zijn de groepen scholen met meer dan 25 t/m 50 procent gewichtenleerlingen en met meer dan 50 procent gewichtenleerlingen sterk oververtegenwoordigd. Toch zijn er bij de laagst scorende scholen ook scholen zonder, of met weinig gewichtenleerlingen. Deze scholen lijken er onvoldoende in te slagen het maximale uit hun leerlingen te halen.

Figuur 4.1 – Verdeling laagst scorende scholen, naar percentage gewichtenleerlingen op een school

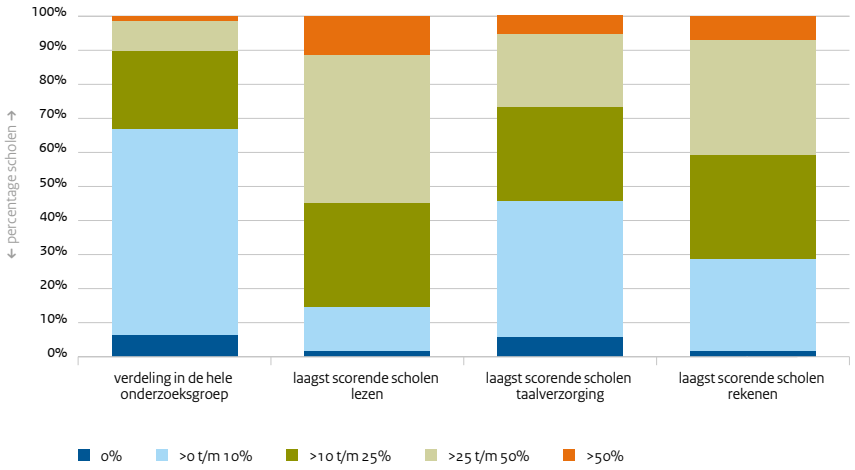

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2017

Prestaties van '1F-scholen' naar percentage gewichtenleerlingen op een school

Figuur 4.2 is eenzelfde soort figuur als figuur 4.1, maar nu voor de '1F-scholen'. Uit deze figuur kunnen we opmaken dat bij lezen vooral de scholen met veel gewichtenleerlingen er niet in slagen hun leerlingen ook het streefniveau (1S/2F) te laten bereiken. Ook valt op dat een flink percentage van deze '1F-scholen' voor lezen weinig of geen gewichtenleerlingen heeft. Voor taalverzorging en rekenen is het percentage '1F-scholen' met weinig gewichtenleerlingen nog wat groter. Het is de vraag of deze scholen hun doelen ambitieus genoeg stellen. Vervolgonderzoek naar de onderwijskwaliteit op deze '1F-scholen' geeft mogelijk meer zicht op de kenmerken en ambities van dit type scholen. Dit onderzoek willen we in 2017 oppakken.

Figuur 4.2 – Verdeling '1F-scholen', naar percentage gewichtenleerlingen op een school

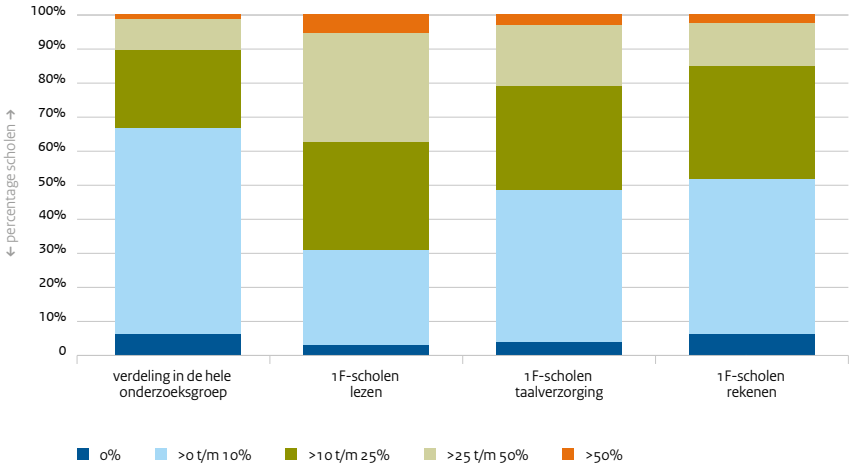

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2017

Prestaties hoogst scorende scholen naar percentage gewichtenleerlingen op een school

Tot slot laten we zien hoe de hoogst scorende scholen voor lezen, taalverzorging en rekenen verdeeld zijn over de vijf categorieën met weinig tot veel gewichtenleerlingen. Uit figuur 4.3 is af te lezen dat bij de hoogst scorende scholen de scholen met weinig gewichtenleerlingen oververtegenwoordigd zijn, met name bij rekenen en lezen. Scholen met veel gewichtenleerlingen (meer dan 25% t/m 50% en meer dan 50%) zijn ondervertegenwoordigd en voor lezen en rekenen zijn er geen scholen met meer dan 50 procent gewogen leerlingen die bij de hoogst scorende scholen horen. Er zijn wel scholen met >25 t/m 50% procent gewichtenleerlingen die hoog presteren. Op vier van deze scholen is in 2016 een dieptestudie uitgevoerd (Van de Sanden, 2017).

Figuur 4.3 – Verdeling hoogst scorende scholen, naar percentage gewichtenleerlingen op een school

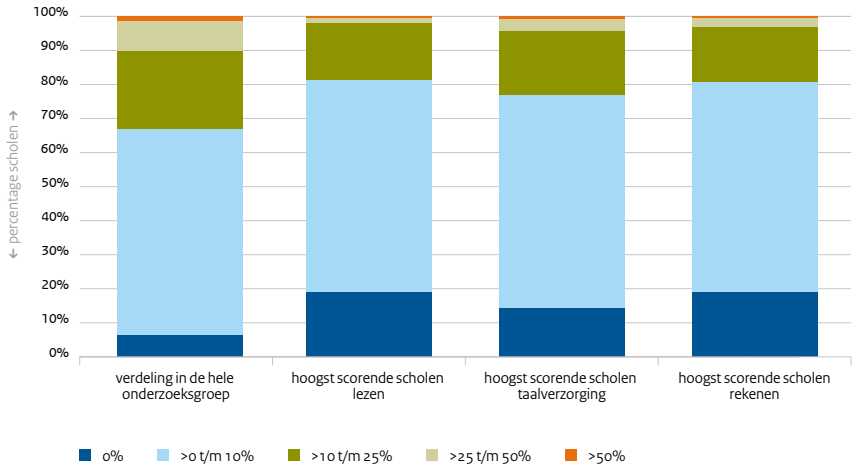

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2017

5. Conclusie en vervolg

De belangrijkste conclusies van dit onderzoek naar het taal- en rekenniveau aan het einde van de basisschool zijn:

- De rekenvaardigheid van leerlingen blijft achter bij de leesvaardigheid en vaardigheid in taalverzorging. Met name de beheersing van het streefniveau voor rekenen is relatief laag (slechts 44% van de leerlingen beheerst 1S). Meisjes en zittenblijvers rekenen minder goed dan andere leerlingen. Deze uitkomsten vragen om nader onderzoek en een impuls voor het Nederlandse rekenonderwijs.
- Leerlingen met laagopgeleide ouders halen gemiddeld een lagere score voor lezen, taalverzorging en rekenen dan leerlingen met hoogopgeleide ouders. Opvallend is echter dat de scores van leerlingen met ouders in de laagste opleidingscategorieën nauwelijks verschillen. Andersom zijn er wel duidelijke prestatieverschillen tussen leerlingen van de verschillende categorieën hoogopgeleide ouders. In de jaarlijkse meting taal en rekenen in schooljaar 2016/2017 gaan we na of we deze zelfde verschillen terugzien.
- Scholen met veel leerlingen van laagopgeleide ouders hebben over het algemeen meer moeite hun leerlingen de referentieniveaus te laten halen dan andere scholen. Dit geldt minder voor taalverzorging. Daarmee lijkt taalverzorging een meer 'technische' vaardigheid die onafhankelijk van de sociale achtergrond van de leerlingen aan te leren is.
- Er zijn grote verschillen tussen scholen met een vergelijkbare leerlingpopulatie: ongeacht de samenstelling van de leerlingpopulatie hebben leerlingen op de ene school meer kans om de referentieniveaus te behalen dan op de andere school. Dit jaar hebben we dat in kaart gebracht met behulp van het leerlinggewicht van de leerlingen. Voor de jaarlijkse meting 2016/2017 willen we hiervoor gebruik maken van het opleidingsniveau van ouders. Die werkwijze maakt meer onderscheid tussen de verschillende categorieën mogelijk.
- Er zijn scholen waar relatief veel leerlingen niveau 1F beheersen, maar weinig leerlingen niveau 1S/2F. Voor lezen zijn dit voornamelijk scholen met veel gewichtenleerlingen; dit geldt in veel mindere mate voor taalverzorging en rekenen. Bij deze domeinen zijn er ook scholen met relatief weinig gewichtenleerlingen waar slechts enkele leerlingen het streefniveau behalen. In 2017 willen we bij een aantal van deze scholen vervolgonderzoek doen.

Literatuurlijst

College voor Toetsen en Examens (CvTE) (2017). *Terugblik 2016. Resultaten Centrale Eindtoets 2016.* Utrecht: College voor Toetsen en Examens (CvTE).

Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen (2009). *Een nadere beschouwing. Over de drempels met taal en rekenen.* Enschede: SLO (nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling).

Glas, C.A.W., Emons, W.H.M. & Berding-Oldersma, P.K. (2016). *Scenario's voor ijking van de eindtoetsen op de referentieniveaus*. Utrecht: Expertgroep PO.

Hemker, B.T. (2017). *Jaarlijkse meting taal en rekenen 2016. Peiling van de rekenvaardigheid en de taalvaardigheid in jaargroep 8*. Utrecht: College voor Toetsen en Examens (CvTE).

Inspectie van het Onderwijs (2016). *Taal en rekenen aan het einde van de basisschool. Peil.onderwijs*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Inspectie van het Onderwijs (2017). *De Staat van het Onderwijs in het schooljaar 2015-2016.* Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Meelissen, M., & Punter, A. (2016). *Twintig jaar TIMSS: Ontwikkelingen in leerlingprestaties in de exacte vakken in het basisonderwijs 1995-2015.* Enschede: Universiteit Twente. Gedownload op 31 januari 2017 van http://doc.utwente.nl/102062/1/Twintig%20jaar%20TIMSS%2023-11-2016.pdf

Meijnen, W. (2013). Opstaan tegen zittenblijven: Om moe van te worden. *Pedagogische Studiën, 90,* 89-96. Gedownload op 10 november 2016 van http://pedagogischestudien.nl/search?issueId=v90i5

De Fraine, B., Luyten, H., & Karsten, S. (Gastredactie) (2013). Themanummer Zittenblijven. *Pedagogische Studiën, 90,* 5.

Vuuren, D. van & Wiel, K. van der (2015). *Zittenblijven in het primair en voortgezet onderwijs: Een inventarisatie van de voor- en nadelen* (CPB Policy Brief 2015/01). Gedownload op 31 januari 2017 van https://www.cpb.nl/publicatie/zittenblijven-in-het-primair-en-voortgezet-onderwijs-een-inventarisatie-van-de-voor-en-nadelen.

Sanden, F. van de (2017). *Zicht op succesfactoren: vier portretten van hoog scorende scholen.* Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

75g=
986
759
200
30
3
227

Inspectie van het Onderwijs
Postbus 2730 | 3500 GS Utrecht
www.onderwijsinspectie.nl

© Inspectie van het Onderwijs | april 2017